

ARTA DE A SCRIE PENTRU CITITORI

Vlad POHILĂ

În nr. 2 din acest an al revistei noastre, am inserat un editorial despre felul cum ar trebui, cum ar fi bine ca bibliotecarii să vorbească, să comunice cu utilizatorii, eventual – și cu colegii de breaslă, cu alți concetățeni. Aminteam atunci doar în treacăt despre importanța altui aspect al relației bibliotecar – beneficiar, și anume: măiestria sau arta, meșteșugul de a scrie ceva pentru utilizatori, dar și pentru alte persoane interesate de carte, de lectură, de bibliotecă. Acum, vom încerca să abordăm ceva mai pe larg acest subiect.

Oricât ar părea de ciudat, dar fiecare dintre noi, odată și odată, devine scriitor, eventual – redactor, stilizator, corector de texte; altfel spus, toți suntem puși în situația de a scrie un text „pe cont propriu”, „pe propria răspundere” – fie că e vorba de o cerere, un demers, un aviz; dar și o scrisoare unui om, mai apropiat sau mai îndepărtat; o teză sau un eseu la vreo probă de promovare, un raport de serviciu sau o comunicare la vreo întrunire, o conferință; în fine – un articol de ziar, de revistă. Bibliotecarii, ca oameni eminentemente ai cărții, a căror activitate este legată în modul cel mai direct și mai strâns de munca scriitorilor, a altor autori din cele mai diferite domenii – bibliotecarii, zic, probabil că imediat după scriitori, jurnaliști, lucrătorii editurilor și alții. asemenea, sunt puși cel mai des în situația de a scrie ceva, în ultimul timp, tot mai des, tot mai mult. De aici și răspun-

derea deosebită ce revine bibliotecarilor pentru textul scris.

De fapt, a vorbi despre o răspundere deosebită a bibliotecarilor pentru cuvântul scris nu e chiar corect, sau, de vreți, - nu tocmai exact, precis. Avem cu toții o responsabilitate sporită față de cuvântul scris! – această responsabilitate ținând de două aspecte esențiale: a) legătură intrinsecă cu poporul și limba de care ținem și b) necesitatea de a dovedi, în cele mai diferite situații, că suntem nu numai lucrători ai unui domeniu al culturii, dar și „pur și simplu”, oameni de cultură. Mihai Eminescu, acel geniu tutelat al limbii, literaturii, dar și al națiunii noastre, nota cu aproximativ un secol în urmă: „*Măsurariul civilizațiunii unui popor astăzi este o limbă sonoră și aptă a exprima prin sunete [-] noțiuni, prin șir [= construcția frazei; topica, ordinea cuvintelor] și accent logic [-] cugete, prin accent etic [-] sentimente*”. E de menționat că atunci când Eminescu scrisese acest gând, limba literară română se afla într-un stadiu de formare, de cristalizare: în lipsa unui învățămînt generalizat, a presei general accesibile, oamenii simpli (țărani, țîrgoveții, „proletarii...”), vorbeau încă „așa cum își ducea capul”, limitîndu-se la graiuri, dialecte, argouri; iar reprezentanții categoriilor mai instruite – mulți dintre aceștia, preferau să vorbească în franceză, în germană, ba chiar și în maghiară – era cazul Transilvaniei, aflată de secole sub dominație maghiară; ori în rusă, cum se proceda în Basarabia anexată, de la 1812,

imperiului țărilor. Astfel încât această cugetare eminesciană, a fost un *memento*, o atenționare a întregii națiuni. Însă Eminescu are și multe gânduri adresate fiecărui dintre noi. Vom reține doar unul dintre acestea: „*Limba, alegerea și cursivitatea expresiunii în expunerea vorbită și scrisă e un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii*”. Nimic mai simplu, mai clar și mai edificator! - dorim să fim oameni culti, dorim să fim tratați ca atare și de alții – trebuie să vorbim, să scriem corect, frumos, recurgând dacă nu la toate, apoi la cât mai multe mijloace pe care ni le oferă generos limba literară!

A propoz de nivelul de cultură... Ce se poate scrie despre un funcționar care, fie la bibliotecă, fie la un spital sau chiar la un liceu va „scăpa” inscripții de felul:

Păstra-ți [corect: păstrați] *liniștea în sală!*, *Închide-ți* [corect: închideți] *ușa!*, *Citi-ți acestia cărți noi* [corect: citiți aceste cărți... sau, în cazul unei inversări – cărțile acestea, noi], *La sărbătorile de anul Nou* [corect: Anul Nou] *v-om* [corect: vom] *lucra după următorul program etc.*, etc. Chiar și un licean, mai bine pregătit, sau mai sensibil la scrierea corectă, va da imediat verdictul: cine scrie în așa hal, este o persoană incultă, de o cultură suspectă! – și nu știu cine va îndrăzni să-l contrazică.

A scrie corect nu e numai dovada unui grad de cultură, dar și a unui nivel de profesionalism. Acest grad, respectiv, acest nivel, nu se atinge dintr-o dată, și nici chiar ușor: e nevoie de timp, de experiență, dar, în primul rând – de un efort continuu. Totul începe, desigur, de la cunoașterea normelor ortografice, a regulilor de dreaptă scriere, deoarece ***a scrie corect, conform normelor limbii literare, este o datorie profesională a fiecărui bibliotecar, mai larg – a fiecărui om de cultură, a fiecărui cetățean care își respectă profesiunea, limba mater-***

nă, istoria și cultura națională, poporul din care se trage. Observațiile, sugestiile noastre din acest articol îi au în vedere pe vorbitorii de limbă română, însă ele sunt perfect valabile și pentru vorbitorii altor limbi, pentru cei care, în virtutea specificului de serviciu, utilizează în activitatea lor și alte limbi: engleză, germană, rusă, bulgară, ucraineană, ebraică, polonă, găgăuză – ca să mă refer numai la limbile utilizate în sistemul BM „B.M. Hasdeu”.

Ortografia limbii române, bazată pe alfabetul latin, are o istorie de circa două secole, perioadă în care s-a schimbat de mai multe ori – de la greu la ușor, însă uneori și invers. De mai bine de un secol – din 1904, avem o ortografie / o scriere mai mult sau mai puțin stabilă, întemeiată pe principiul fonetic: cuvintele se scriu așa cum se rostesc. La 31 August 1989, după aproape 50 de ani de interdicție, s-a revenit la grafia latină și la noi – în R. Moldova, dar și în regiunile populate de români ale actualei Ucraine (Cernăuți, Transcarpatică, Odesa). S-a dat ascultare atunci unui adevăr pus în evidență de numeroși cărturari și scriitori de ai noștri, dintre care poate cel mai clar l-a expus Titu Maiorescu: „[...] **Acel alfabet este mai bun pentru o limbă, care îi arată mai bine schimbările cuvintelor, și numai din acest punct de vedere se poate afla măsura pentru o preferință între două alfabete diferite. Numai cu litere latine însemnate după trebuințele flexiunii se pot înțelege schimbările gramaticale în limbă și prin urmare numai cu acele litere se poate scrie această limbă**”. (Persoanele interesate de istoria stabilirii ortografiei noastre au suficiente surse de referință, un articol pe această temă am publicat și noi, a se vedea: Vlad Pohilă. *Două veacuri și mai bine de ortografie românească* // BiblioPolis. – 2004. – Vol. 10, Nr. 2. – P.

40-43). Or, această abordare – că pentru limba română ar fi valabil exclusiv principiul fonetic /fonematic, că toate cuvintele din limba noastră s-ar scrie tot așa cum se rostesc, este una simplificată. Multe cuvinte românești se ortografiază după criteriul logic: dacă se scrie *el iartă*, se va scrie și *să ierte / să iertăm*; păstrându-se acel *-i-* inițial, chiar dacă unii nu-l rostesc; de la *pribeag*, pluralul este *pribeagi*, nu *pribeji*; de la verbul *a îngenunchea* participiul / adverbul este *îngenuncheat*, nu *îngenunchiat*; la fel, se diferențiază în scris unele cuvinte și / sau îmbinări: *odată = cîndva*, dar *o dată = o singură dată*, *nu de mai multe ori*; *defel = deloc*, în nici un caz, dar *de fel = originar, din partea locului* (El nu se grăbește defel, dar *El este de fel din Nordul Bucovinei*) etc., etc. În fine, anumite cuvinte românești se scriu după principii etimologic, adică la fel sau cît mai aproape de felul cum se scriu ele în latină: *eu* (chiar dacă se rostește *ieu*), după forma latină *ego*; *subțire* (pronunțat: *supțire*), după forma originară, din latină, *subtilis* ș.a.

Majoritatea neologismelor, a cuvintelor străine recent intrate în limba română, de regulă se scriu ca în limba de origine: *plain-air*, *tete-a-tete*, *vis-a-vis* (din franceză), *business*, *hobby*, *week-end*, *whisky* (din engleză), *junta* (citit: huntă) – din spaniolă; *kitsch* (din germană), *azerbaidjan*, *kirghiz*, *tadjik* (după modelul rus de scriere). În fine, numele proprii străine – de persoane, geografice, de cele mai diferite instituții – la noi se scriu ca în limbile de origine: *Charles Baudelaire*, *Jean-Jacques Rousseau*, *Gustave Flaubert*, *Albert Camus*, *Johann Wolfgang von Goethe*, *Friedrich Schiller*, *Miguel de Cervantes Saavedra*, *William Shakespeare*, *Jack London*, *Henryk Sienkiewicz*; *Bordeaux*, *Leipzig*, *Stockholm*, *Glasgow*, *New York* etc. (Excepție face o serie de toponime = nume geografice intrate mai de mult

în uzul limbii române: *Polonia*, *Spania*, *Suedia*, *Londra*, *Moscova*, *Viena*, *Marsilia* etc.).

Aceste ultime observații ale noastre pot duce la gîndul unei greutăți deosebite a scrierii multor cuvinte din română. Cine însă cunoaște franceza, germana, engleza, polona, sau chiar spaniola, rusa, va confirma că ortografia limbii noastre este una relativ ușoară. În toate limbile, de fapt, există anumite greutăți la scrierea anumitor categorii de cuvinte, dar pentru a ușura aspirația oamenilor de a scrie corect, toate limbile literare – cu tradiții, dar și mai noi –, au dicționare ortografice. Un bibliotecar – ca și un scriitor, un ziarist, un redactor de carte, un traducător –, trebuie să aibă mereu la îndemîină *Dicționarul ortografic, ortoepic, morfologic al limbii române* (numit abreviat *DOOM*, ed. 1 – 1982, ed. 2 și ultima - 2005), elaborat și tipărit sub egida Academiei Române. La Chișinău, cu cîțiva ani în urmă, a văzut lumina tiparului o variantă a *DOOM-1* (editura *Litera*, 2002), apoi, aceeași editură a tipărit în cîteva ediții, *Dicționar ortografic al limbii române* (abreviat: *DOR*), pentru elevi (colecția *Biblioteca școlară*). De un real folos este și așa-numitul *Corector* de la calculator, care ne atenționează la scrierea corectă a cuvintelor, inclusiv atunci cînd, din grabă sau din alte motive, utilizăm o literă în locul alteia, cînd avem greutăți la formarea formelor de genitiv, de plural, la ortografierea unor neologisme etc. Nelisplit în munca bibliotecarului, ca și a oricărui alt intelectual, om de cultură, trebuie să fie și *DEX-ul: Dicționarul explicativ al limbii române*, editat sub auspiciile Academiei Române, sau alte surse lexicografice similare: *Dicționarul universal al limbii române* de L. Șăineanu, alte diferite ediții de dicționare explicative, unele apărute la București, altele – la Cluj-Napoca, Iași sau

Chișinău. De altfel, în ultimii ani la Chișinău au fost înregistrate două realizări de seamă ale lexicografiei românești: *Dicționar explicativ universal al limbii române* – ed. Litera, 2005, și *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române* (abreviat: DEXI) – ed. ARC și Gunivas, 2007. Chiar numai răsfoind aceste dicționare, încet-încet, ne vom îmbogăți vocabularul, vom învăța cuvinte și sensuri noi, vom preciza înțelesuri de care nu suntem siguri, ale unor cuvinte, ne vom obișnui cu scrierea cam ciudată pentru noi, de manieră străină, a unor lexeme (cuvinte). Pentru o cunoaștere mai subtilă a limbii, vom recurge și la alte categorii de dicționare: de neologisme, de sinonime, de antonime, de expresii frazeologice etc. Există și un excelent dicționar de specialitate: Mircea Regneală. *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*. Vol. 1, 2. Ed. a II. – București, 2001, datorită căruia ne putem familiariza cu termenii specifici muncii de bibliotecar, dar și a altor activități adiacente (editorială, de redactare, machetare, marketing ș. a.). Așadar, o **altă îndatorire profesională a bibliotecarului este de a cunoaște temeinic terminologia de specialitate, de a-și îmbogăți continuu vocabularul, ceea ce constituie o parte importantă a procesului de acumulare a cunoștințelor de cultură generală.**

Cum am menționat și mai sus, bibliotecarii sunt puși adeseori în situația de a scrie – nu numai pentru sine, nu numai pentru uzul și / sau interesul propriu, dar și al altora, eventual – al colegilor de breaslă, al comunității. Fără a face avansuri exagerate, vom spune că numeroși bibliotecari scriu și mult, și bine. Ne referim atât la diverse relatări, reportaje, interviuri inserate în presa periodică, în reviste de cultură, dar și la articole, studii, analize, sondaje etc. publicate în presa de specialitate: *Magazin bibliologic*, *Bibli-*

opolis, *Confluente bibliografice*, *Calendar Național*, *Aniversări culturale*, *BiblioCity*, *Gazeta bibliotecarului* etc. Colegii de la revistele *Biblioteca*, *Biblioteca Bucureștilor*, *Lectura*, *Rafturi*, *Lector*, *Curier*, *Lumina cărții* ș.a., de la București, Cluj-Napoca etc., ne oferă adeseori modele de scrieri frumoase din punct de vedere al limbii literare, și documentate – în ceea ce privește conținutul articolelor.

Unii consideră că a scrie un articol pentru mass-media este o sarcină pe care nu o poate realiza chiar oricine. E o afirmație discutabilă: nu oricine poate scrie poezii sau povestiri, cum nu oricine poate compune un cântec sau desena un tablou. Dar a scrie un articol de specialitate, o relatare de la un eveniment cultural, o informație de genul unei dări de seamă (de felul unui raport de activitate) – credem, îi stă în putere oricui. Într-o scriere pe tema muncii profesate, un bibliotecar nu face decît să spună ceea ce gîndește, ceea ce îl preocupă, ceea ce consideră că merită să spună și pentru alții. Nu în zadar, sinonim cu verbul *a scrie*, în cazul lucrărilor scrise de specialitate, se utilizează și noțiunea *a elabora*. „Rețeta” elaborării unui articol de specialitate nu diferă mult de cea a scrierii unui eseu la liceu, la colegiu, la facultate. În plus, angajații BM – cei care doresc cu adevărat să participe la elaborarea unui articol (a unei comunicări, a unei relatări etc. pentru *BiblioPolis*, *BiblioCity* ori altă publicație similară, dar și pentru alt ziar sau revistă care au rubrici de tipul *Viața bibliotecilor*), pot beneficia de un îndrumar de uz intern / colegial, numit chiar așa: *Unele rigori de scriere a unui articol de presă*, autor Genoveva Scobioală, manager al Departamentului Marketing. Sfaturile, sugestiile, ideile din acest îndrumar nu fac, desigur, concurență unui curs de prelegeri pentru studenții de la jurnalism sau pentru cei de la acti-

vitatea editorială, însă nici nu credem că este cazul: cine va dori să persevereze pe câmpul creației, a ascuțirii măiestriei de a scrie și a diversificării genurilor, speciilor gazetărești – are la dispoziție un număr impresionant de cărți, manuale, studii, suporturi didactice.

Pentru uzul lucrătorilor BM (și al altor mari biblioteci), se impune elaborarea și tipărirea unor mici îndreptare de redactare, stilizare, corectură a textelor (sau poate a unuia ce ar viza aceste domenii îngemănate), însă pînă la realizarea acestui proiect, nu ne rămîne decît să perseverăm „pe cont propriu”. Cert e că atunci cînd dorim, intenționăm să scriem pentru alții – pentru colegii de breaslă, pentru vreun ziar sau vreo revistă, respectiv – pentru cititorii acestora, este necesar să ne formulăm bine atît gîndurile pe care vrem să le expunem în scris, cît și subiectele, temele abordate, mesajul principal, care își va găsi reflecție în titlul scrierii noastre.

A scrie pentru mijloacele de informare în masă este doar parțial o datorie profesională a bibliotecarilor, dar este, în schimb, o chestiune de onoare, de prestigiu și, cu certitudine, o sursă importantă de mare satisfacție sufletească.

Scrierea unui articol implică un efort intelectual, iar aceasta înseamnă – a pune la contribuție cunoștințele noas-

tre de limbă maternă (de ortografie, de gramatică, topică etc.), bruma de cultură acumulată, clarificarea și punerea într-o anumită logică a gîndurilor, ceea ce se mai numește și coerență sau fluentă a expunerii. Odată înșirată de hîrtie (pe ecranul calculatorului), textul, varianta lui pe care o considerăm ultimă sau finisată, trebuie citită încă o dată, poate de două ori... – tocmai în această fază se observă cel mai bine carențele, greșelile, scăpările; uneori aici ne vin în minte completări, precizări și concluzii importante.

După cum am stăruit să vă demonstrăm, comunicarea în scris cu cititorii este o artă specifică și ea, la rîndu-i, comportă mai multe particularități, unele mai complicate decît în cazul altor forme de comunicare: prin viu grai, vizuală, virtuală etc. Dar arta de a comunica prin scris pare a fi – dacă nu cea mai însemnată, apoi cu certitudine, cea mai temeinică. Nu degeaba spuneau strămoșii noștri romani: *Verba volant, scripta manent*. Adică: vorbele zbor, pe cînd cuvintele scrie rămîn mereu. Sau, potrivit înțelepciunii populare: ce-i scris cu penița, nu tai (nici) cu bărdița! Comunicarea prin scris rămîne o formă ce sfidează scurgerea neliniștită, neoprită, a zilelor pe care le trăim... – măcar și pentru aceasta merită să-i acordăm atenția cuvenită, ar fi păcat să o ratăm!